

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 24 квітня 2019 року
(протокол №9)

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

**ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

**Бердянськ
2019 рік**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: канд. екон. наук, доцент Жваненко С.А.

Обговорено та рекомендовано вченою радою Бердянського державного педагогічного університету «18» квітня 2019 року, протокол № 6.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Гроші та кредит» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавра, галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес інтеграції, що дозволить ефективно вплинути грошово-кредитній системі на соціально-економічний розвиток суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, історія економіки та економічної думки, економічний аналіз, статистика, страхування, бухгалтерський облік

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Гроші та кредит» є підготовка фахівців фінансового профілю, які б володіли теоретичними основами державної монетарної політики держави, опанування ними принципів функціонування грошей в ринковій економіці та принципів кредитування, а також володіли методами аналізу й оцінки грошової та кредитної політики в Україні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Гроші та кредит» є надання майбутнім фахівцям фінансового профілю знання щодо сутності та функцій категорій «гроші», «кредит», характеристику теорій грошей і кредиту в сучасних умовах розвитку суспільства; поняття грошового обігу грошових потоків, грошового ринку та грошових систем; основ розрахункових і валютних відносин.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні *набути таких компетентостей:*

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6/180 (кредитів ЄКТС/годин).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність і функції грошей

Походження грошей. Концепції походження грошей. Поява грошей як результат еволюційного розвитку товарного обміну. Роль держави у творенні грошей.

Сутність грошей. Гроші як загальний еквівалент і особливий товар. Гроші як абсолютно ліквідний актив. Функціональний підхід до визначення сутності грошей. Гроші як гроші та гроші як капітал.

Форми грошей та їх еволюція. Повноцінні гроші: сутність, еволюція. Демонетизація золота. Сутність та кредитна природа неповноцінних грошей. Розвиток неповноцінних грошових форм.

Вартість грошей. Вартість грошей як грошей. Вплив зміни вартості грошей на економічні процеси. Ціна грошей як капіталу. Функції грошей. Поняття функції грошей. Проблема функцій грошей в економічній теорії. Суть, сфера використання та особливості реалізації функцій міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження, світових грошей. Взаємозв'язок функцій грошей. Вплив на функції грошей зміни вартості грошей. Якісні властивості грошей.

Тема 2. Грошовий обіг і грошові потоки

Грошовий оборот. Сутність та економічна основа грошового обороту. Модель грошового обороту. Грошові потоки та їх балансування.

Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів. Сектор грошового обігу, сектор фіскально-бюджетного обороту, сектор кредитного обороту. Сектори готівкового та безготівкового обороту.

Маса грошей в обороті. Грошова маса: поняття, класифікація. Вплив зміни грошової маси на економічні процеси. Грошові агрегати: поняття, характеристика. Грошова база.

Швидкість обігу грошей: поняття; методи розрахунку; фактори, що її визначають.

Закон грошового обігу: сутність, вимоги та наслідки їх порушення.

Механізм зміни маси грошей в обороті. Первинна емісія центрального банку. Вторинна емісія депозитних грошей комерційними банками.

Тема 3. Грошовий ринок

Основи функціонування грошового ринку. Суть грошового ринку. Гроші як об'єкт купівлі-продажу. Особливості прояву на грошовому ринку попиту, пропозиції та ціни.

Інституційна модель грошового ринку. Суб'єкти грошового ринку. Сектори прямого й опосередкованого фінансування.

Структура грошового ринку. Ринок позичкових зобов'язань, ринок цінних паперів, валютний ринок. Фондовий ринок, ринок банківських кредитів, ринок послуг небанківських фінансово-кредитних установ. Ринок грошей та ринок капіталів.

Попит на ринку грошей. Поняття попиту на гроші. Цілі та мотиви попиту на гроші. Фактори, що визначають зміну попиту на гроші.

Пропозиція на ринку грошей. Суть та механізм формування пропозиції грошей. Фактори впливу на пропозицію грошей.

Графічна модель грошового ринку. Рівновага на грошовому ринку та процент. Вплив на ринок змін у пропозиції грошей та у попиті на них.

Тема 4. Грошові системи

Грошова система. Сутність, призначення та структура грошової системи. Елементи національної грошової системи.

Види грошових систем та їх еволюція. Системи металевого та паперово-кредитного обігу. Ринкові та неринкові грошові системи. Відкриті та закриті грошові системи. Регульовані та саморегульовані грошові системи.

Необхідність створення грошової системи. Створення та розвиток грошової системи України. Особливості процесу запровадження національної валюти в Україні.

Платіжні системи. Платіжні інструменти. Організаційна структура платіжної системи. Якісні характеристики платіжної системи.

Монетарна політика – ключовий механізм грошової системи. Методи державного регулювання грошового обороту та грошового ринку.

Тема 5. Інфляція та грошові реформи

Інфляція. Сутність та форми прояву інфляції. Види інфляції за формою прояву; за темпами знецінення грошей; за чинниками, що спричиняють інфляційний процес. Вимірювання інфляції. Закономірності інфляційного процесу. Причини інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції.

Методи державного регулювання інфляції. Кейнсіанський підхід до регулювання інфляції. Дефляційна політика. Політика доходів. Заходи антиінфляційної політики ринкового спрямування.

Особливості інфляційного процесу в Україні. Грошова реформа як складовий елемент антиінфляційних заходів. Сутність грошової реформи. Види грошових реформ за глибиною реформаційних заходів, за характером обміну старих грошей на нові, за порядком введення в обіг нових грошей. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Тема 6. Валютний ринок і валютні системи

Сутність валюти та валютних відносин. Види валюти. Конвертованість валют.

Основи функціонування валютного ринку. Суть, об'єкти та суб'єкти валютного ринку. Попит, пропозиція та ціна на валютному ринку. Структура та класифікація валютного ринку. Чинники впливу на кон'юнктуру валютного ринку. Функції валютного ринку. Сутність та види валютних операцій. Характеристика конверсійних валютних операцій.

Валютний курс. Сутність та економічна основа валютного курсу. Фактори впливу на валютний курс. Режими валютних курсів. Регулювання валютних курсів.

Валютні системи. Поняття та види валютних систем. Валютна система України: структура, особливості формування. Європейська валютна система. Світова валютна система.

Валютне регулювання як складова валютної політики. Поняття та напрями валютної політики. Сутність та методи валютного регулювання. Валютні обмеження. Курсова політика. Облікова (дисконтна) політика. Валютні інтервенції (девізна

політика). Регулювання сальдо платіжного балансу. Формування та використання золотовалютних резервів.

Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика

Загальна характеристика формування пропозиції грошей та структури грошової бази. Формування центральним банком грошової бази. Грошово-кредитний мультиплікатор та вплив центрального і комерційних банків на його рівень. Вплив небанківських інституцій на грошовий мультиплікатор. Вплив уряду та державного бюджету на пропозицію грошей. Узагальнення процесу формування пропозиції грошей та роль грошово-кредитної політики.

Суть і цілі грошово-кредитної політики. Цільова спрямованість грошово-кредитної політики. Передавальний механізм та ефективність грошово-кредитної політики. Типи грошово-кредитної політики. Місце і роль грошово-кредитної політики в загальній економічній політиці держави. Особливості визначення і формування грошово-кредитної політики в Україні. Інструменти реалізації грошово-кредитної політики. Політика рефінансування. Політика обов'язкових резервних вимог. Процентна політика. Політика операцій на відкритому ринку. Монетарні інструменти прямої дії.

Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці

Переваги монетарної економіки перед бартерною. Дискусії щодо нейтральності грошей у процесі відтворення. Передавальний механізм впливу грошей на реальну економіку.

Моделі впливу пропозиції грошей на економіку в короткостроковому періоді. Моделі впливу пропозиції грошей на економіку в довгостроковому періоді.

Якісний та кількісний аспекти впливу грошей на соціально-економічні процеси. Гроші як інструмент регулювання економіки. Еволюція ролі грошей в економіці України.

Тема 9. Загальні основи теорії грошей.

Загальні основи теорії грошей. Товарна теорія грошей. Кількісна теорія грошей. Методологічні засади. Економічні причини появи кількісного підходу до вивчення ролі грошей. Розвиток класичної кількісної теорії. Трансакційний варіант І. Фішера.

Неокласичний варіант кількісної теорії грошей. Кон'юнктурна теорія цінності грошей М.І. Тугана-Барановського. Кембриджська версія.

Внесок Дж. М. Кейнса у розвиток кількісної теорії грошей. Передумови виникнення кейнсіанської теорії. Оцінка ролі держави в економічному регулюванні. Передатний механізм впливу грошей на економіку. Аналіз мотивів нагромадження грошей. Інфляційні наслідки реалізації кейнсіанських концепцій.

Сучасний монетаризм як напрям розвитку кількісної теорії. Економічні передумови появи монетаризму. Грошова сфера як головний об'єкт державного регулювання економіки. Внесок М. Фрідмана в розробку монетарної політики.

Сучасний кейнсіансько-неокласичний синтез.

Грошово-кредитна політика України у світлі грошових теорій.

Тема 10. Сутність і функції кредиту

Сутність кредиту. Теоретичні концепції кредиту. Натуралістична теорія кредиту. Капіталотворча теорія кредиту.

Об'єкт та суб'єкти кредитних відносин. Загальні передумови та економічні чинники необхідності кредиту. Функції кредиту. Зв'язок кредиту з іншими економічними категоріями. Стадії та закономірності руху кредиту. Принципи кредитування.

Тема 11. Форми, види і роль кредиту

Критерії класифікації кредиту. Форми кредиту. Види кредиту. Внутрішньоекономічний (національний) кредит. Характеристика міжгосподарського, банківського, державного, споживчого, міжнародного кредиту. Види зовнішньоекономічного (міжнародного) кредиту.

Економічні межі кредиту. Макро- та мікроекономічні межі, кількісна та якісна межі кредиту: сутність і наслідки їх порушення.

Роль кредиту в ринковій економіці. Роль кредиту в розвитку економіки. Розвиток кредитних відносин в економіці України.

Тема 12. Теоретичні засади відсотка

Позичковий відсоток. Сутність та вимірники відсотка. Економічні межі руху та фактори зміни ставки відсотка. Теорія вибору портфеля активів. Поведінка ринкових процентних ставок. Ризикова та строкова структура процентних ставок. Способи нарахування відсотків. Функції та роль відсотка.

Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку

Сутність та види фінансового посередництва. Фінансовий посередник як суб'єкт грошового ринку. Види фінансових посередників. Економічні вигоди фінансового посередництва.

Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Місце банків на грошовому ринку. Правові та економічні аспекти визначення сутності банку. Функції та роль банків.

Банківська система. Поняття банківської системи. Функції банківської системи. Стабільність банківської системи та механізм її забезпечення. Основи організації банківської системи. Становлення та розвиток банківської системи України.

Роль небанківських фінансово-кредитних установ на грошовому ринку. Економічне призначення та класифікація небанківських фінансово-кредитних установ. Характеристика основних видів договірних та інвестиційних фінансових посередників. Діяльність небанківських фінансово-кредитних установ в Україні.

Державне регулювання діяльності фінансових посередників. Інновації у фінансовому посередництві.

Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків

Комерційні банки: поняття, призначення, класифікація. Походження та розвиток комерційних банків. Основи організації та особливості діяльності комерційних банків.

Операції та послуги комерційних банків. Сутність та класифікація банківських операцій. Пасивні операції комерційних банків. Активні операції банків. Банківські послуги: поняття, класифікація, характеристика.

Стабільність банків і механізм її забезпечення. Економічні нормативи діяльності комерційних банків. Прибутковість як елемент банківської стабільності.

Становлення та розвиток комерційних банків в Україні.

Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління

Призначення центрального банку. Причини створення центральних банків та особливості їх діяльності у сучасних умовах. Організаційно-правовий статус центральних банків.

Функції та основні напрями діяльності центробанку. Функції центрального банку. Основні напрями діяльності центробанку: емісійний центр держави, банк банків, орган банківського регулювання та нагляду, банкір і фінансовий агент уряду, провідник монетарної політики.

Національний банк України – центральний банк держави. Особливості становлення НБУ. Принципи функціонування НБУ. Функції та операції НБУ.

Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною

Інтеграційні процеси та створення міжнародних валютно-кредитних установ.

Міжнародний валютний фонд. Призначення та функції МВФ. Програми МВФ. Співробітництво МВФ з Україною.

Світовий банк. Мета діяльності та структура. Міжнародний банк реконструкції та розвитку: особливості функціонування, проекти в Україні. Міжнародна Асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороння агенція гарантування інвестицій, Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів: загальна характеристика, основні напрями діяльності.

Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції. Міжамериканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку, Європейський інвестиційний банк, Чорноморський банк торгівлі та розвитку: загальна характеристика, основні напрями діяльності.

Європейський банк реконструкції та розвитку. Мета і специфіка діяльності. Пріоритети діяльності ЄБРР в Україні.

Банк міжнародних розрахунків. Цілі, основи організації та функції БМР. Перспективи співпраці НБУ з БМР.

3. Рекомендована література

1. Вовчак О. Д. Гроші та кредит : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, І. Є. Бучко, З. Р. Костак. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 424 с.

2. Банківська система: навч. посібник / М.І. Крупка, Є.М. Андрущак, І.В. Барилюк та ін.; [За ред. д.е.н., проф. М.І. Крупки]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 510 с.

3. Банківська система: підручник / М.І. Крупка, Є.М. Андрущак, Н.Г. Пайтра та ін.; [За ред. д.е.н., проф. М.І. Крупки]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 556 с.

4. Гроші та кредит: навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. М.І. Крупки. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 408 с.

5. Гроші та кредит: підручник / М.І. Крупка, М.С. Мрочко, Б.М. Вишивана та ін.; [За ред. д.е.н., проф. М.І. Крупки]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 420 с.
6. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: навч. посібник / Д. І. Коваленко. – 3-е видання. - К. : Центр учбової літератури, 2019. - 352 с.
7. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності : навчальний посібник для студентів / Т. Д. Косова. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 486 с.
8. Реверчук С. К. Гроші та кредит: підручник / С. К. Реверчук, В. І. Грушко, Л. І. Дмитриченко, І. Г. Скоморович, О. Ю. Сова. — К.: Знання, 2011. — 382 с.
10. Тимохова Г. Б. Фінанси, гроші та кредит : навчальний посібник для ст.-ів ВНЗ / Г. Б. Тимохова. – К. : Кондор, 2019. - 592 с.

Нормативна література

1. Конституція України, прийнята Законом від 28.06.1996 р. № 254к/96- ВР (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Про заставу : Закон України від 2.10.1992 р. № 2654-XII (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
6. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 20.09.2001 р. № 2740-III (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про грошову реформу в Україні : Указ Президента України // Вісник НБУ. – 1996. – № 5.
8. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993 р. (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93>
9. Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій : Постанова Національного банку № 275 від 17.07.2001 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-05
10. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів від 08.09.2011 р. № 306 (зі змінами та доповненнями). : Постанова Національного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11>
11. Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 08.10.2015 № 683: Постанова Національного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 14 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0683500-15>

12. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Національного банку України від 04.12.2015 р. № 863. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=8804895.

4. Методи навчання:

1. Словесні методи навчання: лекція, розповідь, бесіда.
2. Наочні методи навчання: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
3. Практичні методи навчання: вправи, практичні роботи.
4. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові.
5. Методи стимулювання навчальної діяльності - метод навчальної дискусії.
6. Методи контролю і самоконтролю у навчанні - метод усного контролю (індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване), метод письмового контролю

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання - *залік, екзамен, курсова робота*

6. Система оцінювання _____

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни